

PRILOZI ZA ZLATARSKU OBITELJ CAENAZZO IZ KORČULE

Vinicije Lupis

UDK 739.1 (497.13 Korčula) "18"

Izvorni znanstveni rad

Vinicije Lupis

Split, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture

Autor članka na osnovi zlatarskih žigova i povijesnih vrela cijeli niz predmeta iz nadžupske crkve sv. Vlaha u Velikom Stonu, pripisuje stonsko-korčulanskom zlataru Vicnezu Caenazzu, koji djeluje polovinom devetnaestog stoljeća, nastavljajući bogatu lokalnu zlatarsku tradiciju. Razglaba se i manifestacija provincijalizma u neostilskim kretanjima, kao i nestajanje lokalnih radionica pred nabujalom rijekom masovnih proizvoda iz bečkih i tršćanskih radionica.

Devetnaesto stoljeće na polju likovnih umjetnosti na području Pelješca i Korčule, kao i manifestacije provincijalizma u neostilskim kretanjima nedovoljno su poznate. Stoga je svako ime vrijedno što će ispuniti davno zagubljeni mozaik. Jedan je od mnogih takvih "malih" majstora 19. stoljeća upravo zlatar Vincenzo Caenazzo, otkriven prije više godina od Alene Fazinić. Rodio se 1817. godine u Zadru, od roditelja Antuna i Marijane, a ženio se dva puta. Iz prvog braka imao je sina Giovannija, rođenog u Stonu 1857. godine. Poslije izučenog zlatarskog obrta, živi i radi u Stonu, do vjerojatno 1857. godine, potom nastavlja rad u Korčuli do svoje smrti 1877. godine. Obitelj Caenazzo posjedovala je svoju zlatarsku trgovinu u Korčuli u kući nasuprot glavnog portala korčulanske stolnice.¹ Novootkriveni podatak je da je zlatar Caenazzo bio bratimom bratovštine sv. Sakramenta u Stonu daje novo svjetlo na prvo razdoblje njegova života i ujedno pojašnjava rasprostranjenost sačuvanih autorovih djela, a ujedno i socijalnu strukturu naručitelja i njihovih umjetničkih potreba.² Članstvo u bratovštini značilo je i priznanje jednom poduzetnom doseljeniku u

¹ A. Fazinić, Radovi zlatara V. Caenazza u Korčuli, Peristil 26, Zagreb 1983., str. 75-80; I. Matijaca - A. Fazinić, Srebrni predmeti iz Korčule, Peristil 24, Zagreb 1980., str. 128.

² "Nuovi statuti della confraternita del S. S. Sacramento Ripristinata Nella Parrocchia di Stagno, il di 11. Giugno 1854." U matrikuli Bratovštine sv. Sakramenta iz 17. st. dopisan je novi statut obnovljene bratovštine, gdje se među potpisanima kao peti nalazi V. Caenazzo. Nadžupski arhiv Ston (dalje NA Ston).

V. Caenazzo, Kip sv. Vlaha, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

V. Caenazzo, Kip sv. Vlaha, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

začahurenu provincijsku sredinu, koja je često sa nepovjerenjem primala strance u svoje redove.

Nedugo poslije 1854., kada se spominje u matrikuli bratovštine, nastaje kip sv. Vlaha za crkvu u Stonu.³ Na podanku zavjetnog kipa nalazi se sljedeći natpis opisan kurzivom: *Stagno e Dintorni Voto a S. Biagio pel Cholera Nell' anno 1855. a Ce.* Kip sv. Vlaha ostao je dosta nezapažen, a to najviše duguje činjenici da je Vincenzo Caenazzo "odjenuo" drveni rustični kip naivnog izraza u bogatu srebrnu odjeću. S visokim stupnjem zlatarskog umijeća, upotrijebivši cijeli niz zlatarskih tehnika, Caenazzo je zasigurno stvorio jedan od značajnijih umjetnina od plemenitih metala u 19. stoljeću na dubrovačkom području. Kip je visok šezdesetak centimetara, a sastoji se od cijelog niza apliciranih

V. Caenazzo, Kladionice, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

dijelova: glave, biskupskog štapa, dvaju stola, misnice, albe i srebrnog pojasa. Umjetnik je za pojedine dijelove liturgijskog ruka upotrebio i posebnu zlatarsku tehniku, od kojih na nas ostavlja najeći dojam virtuozno izrađena alba u bogatom srebrnom filigranu, što se prelio nalik pjeni po uzgibanom rubu širine 15 centimetara. Podatna izvedba nabora u tehnici iskucavanja doima se stvarnom, nalikujući u svojoj bujnosti pravoj platnenoj građi, nasuprot kruto izvedenih cvjetnih detalja na misnici rađenih kombinacijom iskucavanja, štancanja i cizeliranja. Sloboda upotrebe zlatarskih tehnika i ostali elementi govore da je Vincenzo Caenazzo odgojen u najboljim tradicijama domaćih zlatara, osjećajući u zlatarevom opusu odjek prošlih vremena, bogatih i snažnih zlatarskih središta, što su se

³ C. Fisković, Likovna baština Stona, Anali XXII/XXIII, Dubrovnik 1985., str. 111.

V. Caenazzo, Škropionice, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

tijekom 19. stoljeća gasili nalik dogorjeloj svijeći na izdisaju pred nadirućim proizvodima masovne produkcije, istovjetnih u bilo kom kutku velike Monarhije.

Iz crkve sv. Vlaha u Stonu potječe cijeli niz predmeta koji su izašli iz Caenazzove radionice, a od kojih valja spomenuti kadionice. Kadionica je s lancima ukupno duga 62 cm. Pliki podanak posude je prekriven jednostavnim motivom usporednih listova, izvedenih u tehnici iskucavanja, koji se rastvaraju u izdignute latice rukoveti plastičnih rebara na tijelu posude, nad kojima su tri lijevane glavice anđela. Poklopac kadionice je rastvoren nizom šesterolista, nad kojima se ispupčeno uzdižu plitkoreljevni listovi, kao i na bazi posude, prizivajući u sjećanje perforacije kasnogotičkih kadionica u razigranosti imaginacije. Na posudi je četiri puta utisnut žig "V C", dok je na poklopcu tri puta.

Stilski istovjetna je i druga kadionica iz istoimene crkve, gotovo jednaka, izuzevši nedostatak autorovih žigova, a to je bio čest slučaj prije autorove afirmacije. Uz kadionice u crkveni inventar treba ubrojiti i dvije posude za blagoslovljenu vodu, što nose autorove žigove na spljoštenim ručkama. Okruglaste posude, visine 10 cm, promjera otvora 10 cm, izrađene su u tehnici iskucavanja, jednostavno su ukrašene narebnjenjima, a od figuralnih elemenata imaju samo po dvije lijevane anđeoske glavice.

Procesionalni križ iz crkve sv. Vlaha, visine 75 cm, raspona krakova 37 cm, izrađen je od iskucanog srebrnog lima, s anđelima postavljenim na završecima krakova. Na prednjoj strani križa nalazi se korpus Krista, izveden u tehnici lijevanja, opruženih ruku; na suprotnoj strani je prikaz Bezgrešnog Začeca Bl. Dj. Marije, izrađen u plitkom reljefu u tehnici iskucavanja. Zlatarski žig nalazi se na rubu valjkastog drška. Križ po načinu izvedbe nalikuje ikonografskim rješenjima i izgledom na niz istovjetnih raspela s poluotoka Pelješca iz 19. stoljeća nastalih u radionicama dubrovačkih zlatara.

Ovom razdoblju umjetnikova rada treba pripisati i dvije viseće svjetiljke iz župne crkve u Ponikvama, jednu iz župne crkve u Trpnju. Kao i cijeli niz predmeta, i one ne nose njegov žig. Svjetiljke imaju direktnu vezu s njegovom svjetiljkom iz Bratovštine Svih

V. Caenazzo, Procesijski križ, prednja strana, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

Svetih u Korčuli.⁴ Obje su rađene u maniri sinteze neorenesansnih i neobaroknih elemenata, dajući jedan novi kvalitet provincijske slobode oblikovanja. Eklekticism preživjelog baroka, toliko prisutan u dubrovačkom zlatarstvu 19. stoljeća, slijedit će i ostale manifestacije duhovnog i umjetničkog stvaralaštva, kao što je i daljnje građenje palača bogatog brodovlasničkog sloja u neobaroknom stilu i stvaranja literature na zasadama stare dubrovačke pjesničke škole.

Ovom krugu njegovih predmeta bez žiga valja pribrojiti i grupu moćnika iz iste zbirke u Stonu. Moćnik sv. Vlaha, visina 37 cm, širina podanka 13 cm, srebro iskucano, lijevano i gravirano. Srebrni lim je pričvršćen na drvenu podlogu, a u gornjem dijelu između četiri anđeoske glave, istovjetne na nizu predmeta, okružuju uložnicu s moćima na

⁴ I. Matijaca - A. Fazinić, n. dj., str. 128.

V. Caenazzo, Procesijski križ, stražnja strana, Župna crkva sv. Vlaha u Velikom Stonu

kojima je sljedeći natpis: S. Blasy E. S. M. Podatak iz nadžupskog arhiva u Stonu potvrdio je stilsku istovjetnost niza relikvijara iz crkve sv. Vlaha s podatkom da je 21. travnja 1853. godine zlatar Caenazzo izradio jednu uložnicu za moćnik.⁵ Najvjerojatnije se to radilo o moćniku sv. križa i trnove krune. Iz turobnog drvenog kriča, okovanog srebrnim okovima, izlaze radijalno složene zrake, nalik onima s ranije opisanog procesionala. Idejna pročišćenost do osnovnih oblikovnih sadržaja, moćnik sv. Križa podižu na razinu izvorne kreativnosti koja preskače tada općeprihvaćene likovne kanone, davajući naslutiti originalnost umjetnikove imaginacije.

Moćnik sv. Vlaha, sv. Antuna Opata, sv. Josipa, sv. Euklida, sv. Franje, visine 24 cm, širine baze 13 cm, srebro iskucano, gravirano. Donji dio moćnika je od lijevanog srebra,

⁵ "21/4 1853 al orefice Caenazzo per fattura d'una Teca da Reliquie". Giornale di cassa della Chiesa Parrocchiale di Stagno Grande che innicia col novembre 1849. pag. 6. NA Ston.

dok se gornji dio rastvara u srebrni stilizirani bokor. Stapka moćnika je istovjetna onim s kadionica i škropionica. Isti plitki srebrni listovi obavijaju bazu. I ovdje je primijenjen istovjetni motiv stiliziranih i lijevanih andeoskih glavica uz jednake derivacije biljne ornamentike, koja podsjeća na oltare palme uobičajene na oltarima 19. stoljeća u inventaru crkava.

Cijeli niz opisanih predmeta, nastalih polovinom stoljeća, jasno je profiliran u svojoj stilskoj koherentnosti prve umjetnikove faze. Drugom razdoblju treba pribrojiti do sada nepoznati dio opusa iz Vignja. Na temelju podataka pronađenih u župskom arhivu u Vignju, moglo se ustanoviti niz majstorovih djela i intervencija. Tako 24. studenog 1865. godine po prvi put se spominje u župskom arhivu, i to pri popravku srebrne viseće svjetiljke.⁶ Nema dvojbe da se radi o popravku svjetiljke iz 17. stoljeća: ANNO MDCLXVIII PRIMO SETEMBRE. Dana 6. veljače 1875. godine župa Viganj nabavlja od zlatara Vicenza Caenazza jednu srebrnu pozlaćenu krunu za lik Gospe Ljubežljive.⁷ Valja domisliti da je poslije umjetnikove smrti 16. listopada 1882. godine njegov sin Giovanni Caenazzo vršio čišćenje na jednom relikvijaru iz Vignja.⁸ Dana 3. lipnja 1887. godine Giovanni popravlja kalež Gospe Luncijate u Kućištu.⁹ Danas je vidljiv popravak na nodusu neobaroknog kaleža, koji nosi austrijske žigove i majstorski žig "G. R". Na njemu su vidljive sve manifestacije neobarokne tvrdoće reljefa, usiljenih rokaja nanizanih uz girlande ruža, i tvrdo modeliranih anđela uklopljenih u bogate cvjetne bokore. Dana 28/29. prosinca 1894. godine isplaćena mu je svota od 13 fiorina.¹⁰ Radi se o popravku dvaju kaleža, od kojih je jedan iz 15. stoljeća.

Srebrni zavjetni darovi predstavljaju posebnu kategoriju u opusu obitelji Caenazzo, a može se pretpostaviti da su se predstavnici radionice služili istim matricama za štancanje ex vota. Jedan od načina plasmana zavjetnih pločica bili su sajmovi u vrijeme velikih blagdana, što su se intenzivnije održavali od pred Prvi svjetski rat. Na zavjetnom kipu sv. Vlaha iz Stona, na pojasu od upletene srebrne žice, sa završecima od pozlaćenih srebrnih kuglica, vise tri zavjetne pločice: simbol srca i dviju ruku, od kojih jedan ima potpis darodavca s crnilom na poledini - *dar M. Tomić, Ponikve*. Rasijane po crkvama dubrovačkog kraja, te pločice rese mjesta štovanja, pa tako i u sv. Mihovilu u Vignju se našao lik žene koja kleči, a nosi žig "G C" - Giovanni Caenazzo. Ista pločica se nalazi i u crkvi Svih Svetih u Korčuli, sv. Vlahu u Stonu i u Orebiću, što sve govori o masovnom izrađivanju tih zavjetnih darova. U ovoj grupi zavjetnih pločica javljaju se još i imena Antuna Linardovića

⁶ "24. novembre 1865: Per ristauro di una lampada d'Argento al Sr. V. Caenazzo" Amministrazione dei Beni della Chiesa Matrice di Vigagn e delle adjacenti Capelle... (nečitko)... iunita nuovo Regolamentoo 1860., pag. 11. Župni arhiv Viganj (dalje ŽA Viganj).

⁷ "6. febrarjo 1875: Al Sign. V. Caenazzo, per una corona D'argento dorato" f. 12.30", Amministrazione... pag. 30, ŽA Viganj.

⁸ "16/10. 1882, Per la politura e riparazione fatte a uno Reliquiario" f. 4." Amministrazione, pag. 40, ŽA Viganj.

⁹ "3. giugno 1887: "Per l'aggiustamento di un calice dell'Anunziata f. 1." Amministrazione..., pag. 49, ŽA Viganj.

¹⁰ "29/12. 1894.: "All'orefice Giovanni Caenazzo, per accomodatura di due calici ecc, come dalle specifica f. 17." Amministrazione..., pag. 56. ŽA Viganj.

i Petra Kalodere.¹¹ Na njima prestaje poimanje kategorije stila, jer kod ovakvih izrađevina stilski ukras nije bio potreban, već stvarni oblik ljudskog tijela darovanog u zahvalu za primljenu milost sa svojim nadvremenskim vrijednostima.

Značenje je obitelji Caenazzo na ovim prostorima u njihovim nastojanjima u prenošenju stoljetne predaje tajni zlatarstva i u upornom suprotstavljanju masovnim proizvodima bez posebne umjetničke vrijednosti iz bečkih i tršćanskih radionica.

¹¹ *I. Lentić*, Dubrovački zlatari 1600-1900, Zagreb 1984., str. 87-88.

CONTRIBUTI PER LA FAMIGLIA DI OREFICI CAENAZZO DA KORČULA

Vinicije Lupis

L'autore dell'articolo, sulla base dei punzoni d'oreficeria e delle fonti storiche, attribuisce tutta una serie di oggetti della chiesa sovrapparrocchiale di S. Biagio a Veliki Ston all'orefice di Ston-Korčula Vincenzo Caenazzo, che fu attivo verso la metà del XVIII secolo, continuando la ricca tradizione dell'oreficeria locale. Si analizza anche la manifestazione di provincialismo rappresentata dai movimenti neostilistici, così come dalla scomparsa delle botteghe locali dinanzi all'avanzare impetuoso dei prodotti di massa delle botteghe viennesi e triestine.